

Mums prieš akis materializuojasi Imperija. Per kelis pastaruosius dešimtmečius, kai buvo sugriauti kolonijiniai režimai ir staiga galutinai sugriuvo Sovietų Sąjungos kapitalistinei pasaulinei rinkai statyti barjerai, išgyvenome nesustabdomą ir negrįžtamą ekonominių ir kultūrinių mainų globalizaciją. Su pasauline rinka ir globaliais gamybos tinklais iškilo globali santvarka, nauja valdymo logika ir struktūra – trumpai tariant, nauja suverenumo forma. Imperija yra politinis subjektas, efektyviai reguliuojantis minėtuosius globalius mainus, suvereni galia, valdanti pasaulį.

Daug kas tvirtina, kad kapitalistinės gamybos ir mainų globalizacija reiškia, kad ekonominiai santykiai mažiau priklausomi nuo politinės kontrolės, kad dėl to nyksta politinis suverenumas. Šia naująja epocha, kai kapitalistinė ekonomika išsilaisvino iš suvaržymų ir deformacijų, kurias jai primetė politinė galia, kai kas džiaugiasi; kiti gi sielojasi, kad nelieta institucinių kanalų, kurie sudarė sąlygas dirbantiesiems ir piliečiams paveikti ar užginčyti šaltą kapitalistinio pelno logiką. Savaiame aišku, kad vykstant globalizacijos procesams tautinių valstybių suverenumas vis labiau silpnėja, nors vis dar išlieka efektyvus. Pirminiai gamybos ir mainų veiksniai – pinigai, technologijos, žmonės ir prekės – vis lengviau peržengia valstybių sienas; taigi tautinė valstybė turi vis mažiau galios reguliuoti šiuos srautus ir primesti savo valdžią ekonomikai. Netgi pačių galingiausių valstybių nebereikėtų laikyti aukščiausiomis ir suverenomis galybėmis tiek anapus, tiek šiapus jų sienų. *Tačiau valstybių suverenumo silpnėjimas nereiškia, kad silpnėja pats suverenumas.*¹ Vykstant šiuolaikinėms transformacijoms, politinė kontrolė, valstybių funkcijos ir reguliavimo mechanizmai ir toliau viešpatauja ekonominės ir socialinės gamybos bei mainų srityse. Mūsų pagrindinė hipotezė tokia: suverenumas įgijo naują formą, ją kuria nemažai nacionalinių ir ne vien nacionalinių organų, vienijamų panašios valdymo logikos. Šią naują globalią suverenumo formą mes vadiname Imperija.

Silpnėjantis valstybių suverenumas ir vis didesnis jų negebėjimas reguliuoti ekonominių bei kultūrinių mainų yra iš esmės vienas pirminių Imperijos atsiradimo požymių. Tautinės valstybės suverenumas buvo kertinis Europos valstybių moderniojoje epochoje sukurto imperializmo akmuo. Tačiau „Imperijos“ sąvoka mums reiškia kai ką visiškai kita nei „imperializmas“. Europos kolonializmas ir ekonominė ekspansija buvo

pagrįsta moderniosios tautinių valstybių sistemos apibrėžtų sienų principais: teritorinės valstybės ribos kanalų ir barjerų sistema, tai lengvinanti gamybos ir apyvartos srautą, tai kliudanti, apribodavo galios centrą, primetantį valdžią išorinėms užsienio teritorijoms. Imperializmas išties reiškė Europos tautinių valstybių galios plėtimą už jų sienų. Ilgainiui atsirado galimybė pasidalyti beveik viso pasaulio teritorijas, ir visas pasaulio žemėlapis galėjo būti koduojamas europietiškomis spalvomis: raudona – Didžiosios Britanijos, mėlyna – Prancūzijos, žalia – Portugalijos ir taip toliau. Išišknijęs modernusis suverenumas, siekdamas išlaikyti savo paties tapatybės grynumą ir pašalinti visa tai, kas kitoniška, virto Leviatanu, užvaldžiusiu socialinę sferą ir primetusių hierarchijoms teritorines ribas.

Perėjimas į Imperiją sutampa su moderniojo suverenumo saulėlydžiu. Kitaip nei imperializmas, Imperija nekuria teritorinio galios centro, nepriklauso nuo pastovių sienų ar barjerų. Tai – *centro neturintis* ir *deteritorizuojantis* galios aparatas, savo atviromis, besiplečiančiomis ribomis pamažu aprėpiantis visą pasaulį. Imperija, moduliudama valdymo tinklus, valdo hibridines tapatybes, lanksčias hierarchijas ir mainus tarp tautų. Skirtingos tautinės imperialistinio pasaulio žemėlapių spalvos susiliejo ir susimaišė pasaulinėje Imperijos vaivorykštėje.

Moderniojo pasaulio imperialistinės geografijos transformacija ir pasaulinės rinkos išsilaisvinimas žymi kapitalistinio gamybos būdo pokytį. Reikšmingiausia tai, kad trijų pasaulių (pirmojo, antrojo ir trečiojo) erdvinis padalijimas taip sujauktas, kad pirmąjį pasaulį nuolat atrandame trečiajame, trečiąjį – pirmajame, o antrojo beveik išvis niekur nėra. Atrodo, kapitalui prieš akis iškilo tolydus pasaulis, kitaip tariant, pasaulis, kurį apibrėžia nauji ir komplikuoti diferenciacijos ir homogenizacijos, deteritorizacijos ir reteritorizacijos režimai. Šių naujų globalių srautų ir jų ribų kūrimą lydėjo pačių dominuojančių gamybos procesų transformacija, kuri baigėsi tuo, kad sumažėjo pramonės įmonių darbo jėgos vaidmuo, ir pirmenybė suteikta komunikaciniam, kooperatyviam, afektyviam darbui. Vykstant pasaulinės ekonomikos postmodernizacijai, turto kaupimas vis labiau siejamas su tuo, ką vadiname biopolitine produkcija, paties socialinio gyvenimo gamyba, kurioje vis labiau susipina ir susilieja ekonominė, politinė ir kultūrinė sfera.

Daug kas didžiausia galia, vadovaujančia globalizacijos procesams ir naujajai pasaulio santvarkai, laiko Jungtines Amerikos Valstijas. Šalininkai šlovina JAV kaip pasaulio lyderes ir vienintelę supergalybę, niekintojai smerkia kaip imperialistines engėjas. Abu šie požiūriai grindžiami prielaida, kad JAV tiesiog apsilvilko pasaulinės galios mantiją,

kurios neteko Europos valstybės. Jei XIX a. buvo Didžiosios Britanijos amžius, tai XX a. buvo Amerikos amžius – arba, kitaip tariant, jei modernybė buvo europietiška, tai postmodernybė yra amerikietiška. Aršiausiai kritikai JAV gali pulti dėl to, kad jos kartoja senųjų Europos imperialistų praktiką, o šalininkai džiūgauja, kad JAV yra veiksmingesnės ir geranoriškesnės pasaulio lyderės, darančios teisingus sprendimus ten, kur europiečiai klydo. Tačiau mūsų pagrindinė hipotezė, kad iškilo nauja imperinė valdžios forma, prieštarauja abiem šiems požiūriams. *JAV šiandien nėra imperialistinio projekto centras, toks centras negali būti jokia valstybė.* Imperializmui atėjo galas. Jokia valstybė nebebus toks pasaulio lyderė, kokiu buvo modernios Europos valstybės.

JAV ištis užima privilegijuotą poziciją Imperijoje, bet šios privilegijos kyla ne iš jų ir senųjų Europos imperialistinių galybių panašumų, bet iš jų skirtumų. Šie skirtumai aiškiausiai matosi pažvelgus į ištis imperinius (ne imperialistinius) JAV konstitucijos pagrindus: sąvoka „konstitucija“ reiškia tiek *formaliąją konstituciją*, rašytinį dokumentą su visais jo straipsniais ir teisiniais aparatais, tiek *materialiąją konstituciją*, tai yra nuolatinį socialinių jėgų kompozicijos formavimą ir reformavimą. Thomas Jeffersonas, „Federalisto“ autoriai ir kiti JAV ideologijos kūrėjai buvo įkvėpti senovinio imperinio modelio; jie tikėjosi kitoje Atlanto pusėje sukursiantys naują Imperiją, turinčią atviras, besiplečiančias sienas, kur galia bus efektyviai paskirstyta. Imperinė idėja išliko ir brendo per visą JAV konstitucijos istoriją ir dabar iškilo globaliniu mastu, tapo iki galo realizuota.

Turime pabrėžti, kad sąvoką „Imperija“ vartojame ne kaip *metaforą* – tai reikalautų pademonstruoti panašumus tarp šiandienės pasaulio santvarkos ir Romos, Kinijos, senųjų Amerikos imperijų ir t. t., – bet labiau kaip *sąvoką*, kuriai pirmiausia reikia teorinės prieigos.² Imperijos idėją charakterizuoja pirmiausia sienų nebuvimas: Imperijos galia neturi ribų. Svarbiausia yra tai, kad Imperijos idėja postuluoja režimą, iš esmės apimantį erdvės visumą, kitaip sakant, valdantį visą „civilizuotą“ pasaulį. Jos viešpatijos neriboja jokios sienos. Antra, Imperija idėjiškai pateikia save ne kaip istorinį režimą, prasidedantį nukariavimu, bet veikiau kaip santvarką, iš esmės sustabdantią istoriją ir taip užtikrinantią amžinybę egzistuojančiai padėčiai. Žiūrint iš Imperijos perspektyvos, padėtis visada klostysis taip kaip dabar, taip buvo visada. Kitais žodžiais, Imperija vaizduoja savo galią ne kaip pereinamąjį laikotarpį istorijos tėkmėje, bet kaip režimą, nepripažįstantį laiko ribų, taigi, esantį anapus istorijos arba istorijos pabaigoje. Trečia, Imperijos valdymas veikia visas

socialinės santvarkos funkcijas, sklisdamas iki socialinio pasaulio gelmių. Imperija valdo ne tik teritoriją ir gyventojus, bet ir siekia tiesiogiai valdyti žmogiškąją prigimtį. Jos valdžios objektas yra visas socialinis gyvenimas, taigi Imperija pateikia paradigminę biogalios idėją. Galų gale, nors murkdymasis kraujuose yra nuolatinė Imperijos praktika, Imperija idėjiškai visuomet yra pasiaukojusi taikai – amžinajai arba visuotinei taikai anapus istorijos.

Imperija, su kuria susidūrėme, turi milžinišką galią engti ir naikinti, bet tai jokiū būdu neturėtų priversti mus jausti nostalgijos senosioms dominavimo formoms. Perėjimas į Imperiją ir jos globalizacijos procesus atveria naujų galimybių išsilaisvinimo jėgoms. Globalizacija, žinoma, nėra vienalytė; daugialypiai procesai, kuriuos atpažįstame kaip globalizaciją, nėra vieningi ar vienareikšmiai. Manome, kad mūsų užduotis yra ne vien tik pasipriešinti šiems procesams, bet juos perorganizuoti ir pakreipti naujų tikslų linkme. Kūrybinės daugybės jėgos, kurios palaiko Imperiją, taip pat gali autonomiškai kurti kontrimperiją, alternatyvią politinę globalinių srautų ir mainų organizaciją. Taigi, kovos, kuriomis bus siekiama pasipriešinti Imperijai ir ją sugriauti bei sukurti realią alternatyvą, vyks pačioje Imperijos teritorijoje – išties tos kovos jau pradėjo kilti. Šiose ir kitose kovose daugybė turės atrasti naujas demokratijos formas ir naują konstitutyvinę jėgą, vieną dieną išvesiančią mus anapus Imperijos.

Savojoje perėjimo iš imperializmo į Imperiją analizėje mes tiriamo pirmiausia europietišką, o tada – euroamerikietišką genealogiją, ne tikėdami šiais regionais kaip išskirtiniu ar privilegijuotu naujų idėjų ir istorinių inovacijų šaltiniu, bet tiesiog dėl to, kad tai yra dominuojanti koncepcijų ir praktikų, šiandien įkvepiančių gyvybę Imperijai – ir, kaip manome, kapitalistiniam gamybos modeliui³ – trajektorija. Jei Imperijos genealogija šia prasme yra eurocentrinė, tai jos dabartinė galia neapsiriboja jokiū regionu. Galios logika, tam tikra prasme kilusi iš Europos ir JAV, dabar įgauna praktinį pavidalą visame pasaulyje. Dar svarbiau – jėgos, kurios priešinasi Imperijai ir iš esmės leidžia numanyti alternatyvios globalios visuomenės atsiradimą, pačios neapsiriboja kuriuo nors geografiniu regionu. Šių alternatyvių jėgų geografija, naujasis žemėlapis, vis dar laukia, kol bus nubraižytas – o iš tikrųjų jį šiandien braižo daugybės pasipriešinimas, kovos ir troškimai.

Rašydami šią knygą iš visų jėgų stengėmės taikyti plačią tarpdisciplininę prieigą⁴. Siekiame pateikti filosofinius ir istorinius, kultūrinius ir ekonominius, politinius ir antropologinius argumentus. Iš dalies

tokio plataus tarpdiscipliniškumo reikalauja mūsų studijos objektas, nes Imperijos sienos, anksčiau galėjusios pateisinti siauras disciplinines prieigas, vis labiau griūva. Pavyzdžiui, imperiniame pasaulyje ekonomistui reikia kultūrinės gamybos pagrindų, kad suprastų ekonomiką, taip pat ir kultūros kritikui reikia ekonominių procesų pagrindų, kad suprastų kultūrą. Tai yra mūsų projekto keliamą sąlyga. Šia knyga tikimės prisidėti prie bendros teorinės struktūros ir sukūrę sąvokų bei instrumentų, leidžiančių teoriškai mąstyti ir veikti Imperijos viduje, bet priešišškai jai.⁵

Šią knygą, kaip daugumą didelės apimties knygų, galima skaityti labai įvairiai: nuo pradžios iki pabaigos, nuo pabaigos iki pradžios, po dalį, naudojant „žaidžiame klases“ modelį arba ieškant atitinkamų temų. Pirmosios dalies pradžioje pristatoma bendra Imperijos problematika. Knygos viduryje, antrojoje ir trečiojoje dalyse, pasakojame perėjimo iš modernybės į postmodernybę, arba, tiksliau sakant, iš imperializmo į Imperiją, istoriją. Antrojoje dalyje apie perėjimą kalbama žvelgiant iš idėjų ir kultūros istorijos – nuo ankstyvojo modernybės periodo iki dabar – perspektyvos. Esminė visos šios dalies gija – suvereniteto koncepcijos genealogija. Trečiojoje dalyje šis perėjimas aptariamas iš produkcijos perspektyvos, o produkcija suvokiama labai plačiai – nuo ekonominės produkcijos iki subjektyvumo produkcijos. Šis naratyvas apima mažesnę periodą, jam pirmiausia rūpi kapitalistinės produkcijos transformacijos nuo XIX a. pabaigos iki dabar. Taigi, antrosios ir trečiosios dalių vidinė struktūra siejasi taip: pirmuose šių dalių skyriuose aptariamas modernus, imperialistinis tarpsnis, viduriniame skyriuje nagrinėjami perėjimo mechanizmai, o galutiniai skyriai analizuoja mūsų postmodernųjį, imperinį pasaulį.

Tad knygą struktūravome taip, kad išryškintume, kaip svarbu atskirti idėjų ir produkcijos sferas. *Intermezzo* tarp antrosios ir trečiosios dalies yra tartum ašis, kurioje kalbama apie judesį nuo vienos prie kitos perspektyvos. Stengėmės, kad šis judesys atliktų panašų vaidmenį į *Kapitalo*, kai Marxas pasiūlo palikti triukšmingą mainų sferą ir nusileisti į paslaptingas gamybos buveines. Gamybos srityje aiškiai atsiskleidžia socialinė nelygybė, dar daugiau, iš ten kyla veiksmingiausias pasipriešinimas ir alternatyvos Imperijos galiai. Taigi, ketvirtojoje dalyje pamėginsime identifikuoti tas alternatyvas, kurios šiandien pramina kelius į anapus Imperijos.

Ši knyga buvo pradėta praėjus gerokai laiko po Persijos įlankos karo ir baigta gerokai prieš prasidedant karui Kosove. Taigi skaitytojas turi įvertinti, kad čia išdėstyti argumentai buvo aptarti laikotarpiu tarp dviejų esminių Imperijos kūrimuisi įvykių.

POLITINĖ DABARTIES KONSTITUCIJA

PIRMA DALIS

PASAULINĖ SANTVARKA

Kapitalizmas triumfuoja tik tada, kai imamas tapatinti su valstybe, kai tampa valstybe.

Fernand Braudel

Jie vykdo skerdynes ir vadina tai taika.

Tacitas

Imperijos problemišumą pirmiausia lemia vienas paprastas faktas: tai yra pasaulinė santvarka. Ši santvarka pasirodo kaip teisinis darinys. Taigi mūsų pradinė užduotis yra suvokti šią šiuolaikinę formuojamą santvarkos *konstituciją*. Tačiau nuo pat pradžių turime atmesti dvi įprastas šios santvarkos koncepcijas, kurias pateikia priešinga politinio spektro pusė: pirmoji teigia, kad dabartinė santvarka *spontaniškai* iškyla iš radikaliai heterogeniškų globalių jėgų sąveikos, tarsi ši tvarka būtų harmoningas, natūralios ir neutralios nematomos pasaulinės rinkos rankos diriguojamas koncertas; antroji idėja teigia, kad tvarkai diktuoja vienintelė galia, vienintelis racionalus centras, kuris yra *transcendentiškas* globalioms jėgoms ir kuris, remdamasis savo sąmoningu ir visa numatančiu planu, vadovauja įvairiems istorinės plėtros tarpsniams – tai primena globalizacijos sąmokslų teoriją¹.

Jungtinės Tautos

Prieš juridiskai tirdami Imperijos konstituciją, turime šiek tiek detaliau išanalizuoti konstitucinius procesus, kurie, be kita ko, apibrėžia pagrindines juridines kategorijas, o ypač – sutelkti dėmesį į ilgą procesą, kuomet suverenių tautinių valstybių teises (ir iš jų išsiplėtojusias tarptautines teises) ima keisti postmodernios imperinės teisės užuomazgos. Iš pirmo